

POLCZ ALAINE LEVELEI MÉSZÖLY MIKLÓSNAK

1.

[1974. május. 17–20.]

[Budapestről Berlinbe, írógéppel és kézírással]¹

Kincsem, jelentés Kisorosziból:

Kóci szült, eleinte mindenképpen az ágyamon akart, de elutaztam. Odakészítettem magam helyett egy ládába az egyik rongyos ingedet, de már túl rég volt Rajtad. Valahova elbújt, hogy elmentem. (Emlékszel, tavaly követelte, hogy mellette maradjak, és a lábamnál szült a konyhapadlóra, végig dorombolva.) Most következő héten boldogan jött elém és majd belém bújt. Minden gombomat végigrágcsálta, hátán hempergőzött. De a kicsik, nem tudunk rájönni, hol vannak.

Nyílnak az orgonák, az első rózsák, még van nárcisz és az ágyásban előttünk egy sor vérvörös, magas, karcsú tulipán. A gesztenyefák talpig virágban az uccán, és hátul a sziklakertben a kék írisz mellett, tudja az ég, hogy került oda – két sarga tulipán.

A csalogányok egész éjjel szóltak, és van már két légy is.

Maris néni² könnyes szemmel ölel, csókol, és, amikor mondtam, hogy képet szeretnél, előbbször a szigetet akarta lefényképeztetni, aztán hallotta, hogy dobolták, hogy jön fényképész – felöltözött, díszkendőt a fejére és elment megkeresni. De volt egy kutya a házban, megijedt, hátrált, és „seggemre ültem, most is nagyon fáj, de a jövő héten kijöjjön ám, mert gyűn a fényképész” – mondta.

Én mindenesetre behoztam a kalapodat, és várom, még mi a kedvenc tárgyad, hogy jöhessen a fényképész.³ Nem tudom, megfigyelted-e – az utóbbi tíz évben Téged kerülget a fényképezés, gipszelés, festés. Ez természetes. A fényképezés lánykoromban folyton kísért, és most már nagyon ritkán készül rólam kép. Amit Péter⁴ csinált Orosziban, abból sem kaptam. Csak az a kettő-három van, ahol együtt ülünk a diófa alatt. Íme az egyik. Akkor még kövér voltam és csúfocska is.

Erről jut eszembe, mindig kevésbé szépnek tudtam magam. És most, hogy öregszem: Azt üzeni Ödön,⁵ hogy szép vagy és szeret – mondja Erzsi. A klinikán „szép doktornő” a nem hivatalos címem. Így kapcsolják a telefont, pl. Péter is az inkriminált forgatókönyv-

Polcz Alaine Mészöly Miklóshoz írt 80 levele nemrégiben került elő tárgyi hagyatékából. Az 1960-as és 1970-es években keletkezett levelek egy fadoboz mélyén rejtőztek, amelyekről Polcz Alaine megfélelkezhetett, amikor az összegyűjtött levelezésüket átadta a Petőfi Irodalmi Múzeumnak. Az újonnan megtalált levelek, melyekből a Polcz Alaine-centenáriumra kiadott *Magam világa* (Jelenkor Kiadó, 2022) című könyvben is szerepel néhány darab, várhatóan 2025-ben jelennek majd meg *A bilincs a szabadság legyen. Mészöly Miklós és Polcz Alaine levelezése (1948–1997)* pótkötetként a Jelenkor Kiadónál. (A szöveget gondozta és a jegyzeteket írta Nagy Boglárka.)

¹ Mészöly Miklós 1974 áprilisától 1975 áprilisáig Nyugat-Berlinben volt DAAD-ösztöndíjjal; az itt olvasható négy levelet Polcz Alaine a Knesebeck strassén lakó férjének küldte budapesti címükről, bár kisoroszi tartózkodásáról is gyakran beszámol.

² Greff Andrásné, szomszéd Kisorosziban.

³ Móser Zoltán (1946) fotóművész, aki ekkoriban a *Kortárs* folyóiratba készített sorozatot írókról és tárgyaikról. *Mészöly Miklós arcai, tárgyai, tájai* címmel jelentette meg fényképes albumát 2003-ban

⁴ Nadas Péter (1942) író.

⁵ Kerpel-Fronius Ödön (1906–1984) gyermekgyógyász, ekkoriban a SOTE II. Gyermekklinikájának igazgatója.

ben⁶ szépnek ír le. Fura vicce az életnek. Én meg belenézek a tükörbe és csúfnak, objektíven csúfnak látom magam. Mintha Ula is azt mondta volna, hogy szép madonna. Kövérkés, ráncos malacfej, látom én. De ez nem is lényeges, csak vicces.

Mi a véleményed a beszélgetésről és az egész film dologról? (Én valahol legbelül úgy érzem, hogy Péter elárult és kiadott.) Még másutt is elárult. De miattad tette, nem haragszom rá. Csak fájt. Különbösen nem sokat számít, hogy ki mit gondol és mit talál ki, csak hogy Te mit gondolsz? – az ő részéről az én számomra az teszi tűrhetővé, hogy nem ez, de egy mozdulatom, egy szavam sem volt soha feléje, ami testi közeledést kínált. Sőt álmom se. Egy álmom indult, de a cenzúra azt is letiltotta, mit mulattam! Julika⁷ előtt akartam neki azt az álmot elmesélni, és ő félt meghallgatni. Julika vette észre, hogy fél, és mondta, hagyjam, ne mondjam. Meséltem Neked? (Egy uterusban fekszünk mint ikerpár. Megérezem a lehetét a nyakamon, mire felugrok, kiugrom a zárt kettesből, ami már kezd a szerelem mozdulata lenni... és azt kiáltom, „testvérek vagyunk”.) Ezzel a fölénnyel zsebre lehet vágni mindent. De vajon tudod-e ezt Te? És vajon számít-e egyáltalán? Szerinte az a nő már nem én vagyok, mert ez a dühöngés idegen. Különbösen is nem felkínálja magát, hanem megalázza és a férje mellett tesz tanúságot vele – mondja. És itt ért az az ütés, ami fájt. Nem azért, ami nem igaz, hanem azért, ami igaz. [kézírással folytatva:] Miklós? – megható, hogy a becsületesemet ő védi. Péterrel szemben? – mulatságos.

Kedd este lett. (Mert fut az idő és üres, mindent kitöltenek a betegek. Túl sok. Szét kell törnöm ezt a láncot. Vagy megadni magamat?)

Milyen jó lenne, ha hinnék. – Amit a tárgyakról írsz, szép, jó is.

Maris néni: Greff Andrásné Sz. u. 156 – Igaz, levágott nekem egy nyulat ajándékba, és bekészített a kályhába, kitakarított. Palacsintát süített.

Elküldtem az Öregeket⁸ Kalásznak.⁹ Megkaptad a postád? Folyóiratokat? – Most küldöm a magyarokat. Haza hamarabb jön levél, mint Kölyök Kutvához.¹⁰ Szerelmes és csodálatos tud lenni. Nagyon szeret Téged, és azt hiszi, csodálatos férj vagy, és nagyon szeretsz engem. Ami lehet, hogy mind igaz.

[folytatás kézírással, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem, II. Sz. Gyermekklinikájának fejléces lapján:] Írjál!! 74. V. 19.

[folytatás gépirással:]

Kincsem, itt próbálok írni a Klinikán. Tegnap *Arion*-est.¹¹ Somlyó Gyuri¹² szervezte, rendezte. (Sajnos utolsó percben kaptam a meghívót, nem tudtam senkit vinni.) Marianne¹³ is szerepelt. Küldöm a meghívót.

Sükösd¹⁴ beszámolt a magyar prózairodalom lényeges összetevőiről, fontos alkotóiról. Sorrend: Örkény,¹⁵ Mészöly, Hernádi,¹⁶ Konrád.¹⁷ Vége. Gondolhatod, mennyire örültem

⁶ Nádas Péter Elek Judit (1937) filmrendező számára írt forgatókönyve, a film nem készült el.

⁷ Vajda Júlia (1913–1982) festőművész, grafikus, az Európai Iskola tagja, a Polcz-házaspár közeli barátja.

⁸ Az *Öregek, halottak* című Mészöly-elbeszélés, amely bekerült a *Pontos történetek, útközben* bővített változatába, a *Kortárs* 1974/9. számban jelent meg.

⁹ Kalász Márton (1934–2021) költő, műfordító, ekkoriban az *Új Írás* szerkesztője.

¹⁰ Vizy Zsigmondné Kovács Zsuzsa (1951) gyógypedagógus, családterapeuta, Polcz Alaine kollégája.

¹¹ Az *Arion* nemzetközi költői almanach 1966 és 1988 között jelent meg Somlyó György szerkesztésében, 1974. május 15-én rendezték az estet.

¹² Somlyó György (1920–2006) költő, műfordító, esszéista.

¹³ Csernus Mariann (1928) színművész, Somlyó György felesége.

¹⁴ Sükösd Mihály (1933–2000) író, újságíró.

¹⁵ Örkény István (1912–1979) író.

¹⁶ Hernádi Gyula (1926–2005) író, forgatókönyvíró.

¹⁷ Konrád György (1933–2019) író, esszéíró, szociológus.

és tűnődtem... Prózát csak Tőled olvastak fel. A munkájukat ismertették, kritika stb. (szóval szépprózát Tőled, a *Nyomozást*, Kálmán bácsis rész). Kissé ómódi előadó, ami természetesen furcsán változtatott a „fekvésén”. Klasszikusabbá vagy konzervatívabbá tette. Nagyon jó hatása volt. Visszafojtott lélegzettel hallgatták, nagyobb figyelemmel, mint a verseket. Ez meglepő. Mivel Csernus is szavalt. Még sok minden volt, amire nem térek ki, mert minden levelem egy regény így is. Például ügyes volt, hogy spanyolul és franciául mondták eredeti, itt lévő költők, eredeti verseiket. Utána magyarul azonnal szavalták. (Mert sajnos még mindig szavalunk... noha spanyolul, úgy tűnt, szintén szavalni kell.) A nyelv... De miért tud egy francia beszélni, mikor verset mond? (Egy ezer év differencia.) És öltözködés – ugyanaz. Hát a dél-amerikai nők. Óriási. Küldöm az *Ariont*.

Székely Magda¹⁸ versét nagyon élveztem. És képzeld, a Bálint¹⁹ angyalok kórusa illusztrációt félreolvastam, azt hittem, „angyalok szíve”, és úgy néztem a képet. Meghatódtam, hogy ilyen az angyalok szíve... Nézd egy kicsit úgy a képet.

Ma könyvesboltokat és antikváriumokat néztem meg, hogy küldjem a kért könyveket (a kis listát, amit itt hagytál. Csak egy volt meg.) Az megy a folyóiratokkal, a többire adtam le hívást.

[*kézírással folytatva:*] Reggel 20.

Tegnap este Erzséknél²⁰ „viharos, durvaságig viharos” *családi* élet[?] csak a Te nevedre enyhültek meg és voltak hajlandók őrzöngésükből kilépni. Túloldalt a közös levél.

[olvashatatlan] és megkaptam a valutaigérvényt. Most szabad beadni az útlevét kérelmet. Így egész Európa szabad. Viszont hova kérjék? Közben szereztem spanyol meghívót is, illetve hogy küldenek. Éva Haldimann²¹ hívott telefonon. Visszament címére a neked küldött posta. Írj azonnal pontos címeddel (noha én is mondtam). Ő is ígért meghívót. Ilyen az élet, dupla vagy semmi. Hivatal Ervin²² csak Berlinbe küldött volna – kilépés nélkül. Azt hivatalos útra átcserezni nem lehet, mert nekem az E.ü. min. Ösztöndíj Tanácsa adja [*a lapszálon körbeírva folytatva:*] 3 hónap átfutási idővel a szolgálati utat. A szimpozium helyhez, időhöz kötött, átcserezni nem lehet. Hát tudod, milyen gyötrelmes volt a dániai engedély megszerzése – az már értelmetlen lett volna, hogy a nyári szabadságom B[erlin]-ben töltsöm, ha úgyis megyek, hivatalosan. [olvashatatlan]

[*más kézírással:*] Drága Miklós, köszönjük a lapot (nagy író tud ilyen kedvesen pár sorban egy csomó dolgot közölni) – így az előny olyan nagy, hogy inkább csak Alenen keresztül küldök pár sort. Megvagyunk. Sokat dolgozom – és nagyon hiányoznak a dumák, és az, hogy a közelség most nincs. Örülök, hogy jól van és kérjük a további híradásokat.

Üdv – csók Erzsi²³

[*más kézírással:*]

Természetes, hogy „sokat” gondolunk feléd. Ha ott is ojan [*sic!*; *felkiáltójel a szó mellé rajzolva*] rondán esik az eső, nehezebb asszimilálódni neked. Jól dumálunk Alennel, idegenbe szakadt hazánkfíáról. Csak jót és még egyszer jó dolgokat kívánok neked. Ölel: Tibor²⁴

[*más kézírással:*]

Látod, a nagy magyar szobrászok nem tudnak helyesen írni! Tartsd a frontot a „városmajor utcaiak” nevében! Üdv – [olvashatatlan aláírás]

[*más kézírással:*]

¹⁸ Székely Magda (1936–2007) költő, műfordító, szerkesztő.

¹⁹ Bálint Endre (1914–1986) festő és grafikus.

²⁰ Schaár Erzsébet (1908–1975) és Vilt Tibor (1905–1983) szobrászművész-házaspár, a Városmajor utcában a szomszédos házban éltek, legendásan viharos házasságban.

²¹ Éva Haldimann (Román Éva) (1927–2019) magyar származású műfordító, kritikus.

²² Hivatal Ervin (1928–1988) a külügyminisztérium osztályvezetője.

²³ Schaár Erzsébet

²⁴ Vilt Tibor

Üdvözl Csibész (ez a talpa, ha nem tudnád!)
[egy nyíl mutat egy kutya tappancsának nyomára]

[lap alján ismét Polcz Elaine kézírása:]

Nagy közös vinnyogás [olvashatatlan] volt, míg Csibész talpát [olvashatatlan] alapoztuk.

2.

1974. május 20.
[Budapestről Berlinbe, írógéppel]

Kincsem, Orosziban,

kezd nyitni tömegével a rózsa. Itt egy sziriom. És az akác, a bodza. Ragyog az ég, fürdőruhában dolgozom. Annyi esős, borús, hideg nap után, mintha... itt volna a nyár...

És végre, most valóban és alaposan javulok. Már egy hete nem volt rosszullétem, és majdnem semmi se fáj. Egész különös. Sokszor gondolom, milyen lehet azoknak, akik fájdalom nélkül élnek.

Most rendszeresen megyek orvoshoz, ultimátumot kaptam. Talán bevált az új szer. Azt mondta a belgyógyász: marhaság, hogy az elfojtott depressziótól van hasnyálmirigygyulladásom. Ettől van depresszióm, mert ez olyan kutya rosszullétekkel jár. Meg az onkológiai kezeléstől.

Mindenesetre új hormonális bukfenc. Lehet, az Androral borította fel a hormonháztartást.

Lelkileg is talpra álltam. A klinikán nagyjából le kellett állnom a munkával, mert volt egy erős rosszullétem, amikor nem tudtam tartani magam, és mindenki megijedt. Most imádnak, és mindent megtesznek. Kímélnek, hazaküldenek, vállalják a munkát helyettem.

Ágfaly Rózsa²⁵ megy férjhez. Párizsban lesz egy évig, oda van kiküldve a leendő férje. „Nem tudom, hogy milyen lesz, de nekivágok. Nehezen bírom már a magányt, és noha voltak kapcsolataim, de házasság már mind a korombeli, és az, hogy mindig csak titokban órákra találkozni, nem megy életem át. Én pedig nem akartam más házasságát felborítani. Ez özvegy ember, és van egy nagy lánya, az anyém is nagy, majd csak elbaldogulok” – sajnálom, hogy elmegy, és örülök is. A receptet megnyugvással hallgattam. Sokszor azt hittem, én vagyok bolond, hogy azt hiszem, jóindulatú nő, vigyáz és nem borítja fel más házasságát, akkor sem, ha szerelmes. Azt hittem, merev és hülye vagyok. Természetesen nem kívánhatom és nem is kívánom, hogy mindenki így gondolkozzon. De nem kell azzal vádoljam magam, hogy bigott vagyok.

Ha már a házasságoknál tartunk. Persze, hogy Editke²⁶ is hibás. Nagy kivétel az, ha csak az egyik fél hibás. Talán nincs is. Nem vettem fel... Dénessel beszéltem, és mivel Editkét nem találtam otthon – nem nyitott ajtót –, de éreztem, nincs baj, és valóban elutazott. Hagytam egy cédulát, nem hívott, nem keresem. Nem volt energiám. És soha nem lenne vége...

És ha már az öngyilkosságnál tartunk. Hunyady Jóska²⁷ keresett fel. A lányát kihozták a Korányiból, vállaljam el, nagyon könnyörgött, hogy kezdjek vele valamit, nincs kire bízva stb.

²⁵ dr. Ágfalvy Rózsa gyermekorvos.

²⁶ dr. Szerdahelyi Edit pszichoanalitikus.

²⁷ Hunyady József (1921–1983) író, újságíró.

Pétert²⁸ váratlanul leszerelték. Adminisztratív okokból. A furcsa az, hogy kérdezte, mit érzek, és úgy éreztem, hogy nem kell bevonulnia. Na, telefonált, hogy bent van. Aztán talán négy nap múlva: hazaengedték. Örültem és megdöbbsentem. Jobb szeretek tévedni. Utálom a megérzéseimet. Ha tudnád, micsoda csapás ez. Nem véd, csak kínoz. És mikor rosszat éreztem, például K-val.²⁹ Tudtam, hogy nem fog egy szatyorral és gyermekággal távozni a házasságból, és azt hittem, rosszindulatú vagyok, hogy nem hiszem a nagy anyagi tragédiát. Persze, azért ő még hihette. Csak azt is éreztem, hogy ő se úgy hiszi. Ebből az egy okból nem örülök, hogy így lép ki. Szeretném tisztának és emberinek látni, becsülni és féltetni, mint Te is kívánod. Azt szeretném, hogy akit szeretsz, az méltó legyen hozzád. Ha áldozatnak mutatja magát, legyen is az. Hozzon áldozatot a szerelméért. Dehát ez érzelmesség, és korszerűtlen. A szerelem attól még lehet nagy. (Lehetne, mondja a radar, de nem az, mondja a belső hang. Fulladjon meg a belső hang.) Különben örültem. Legelőször a Te szempontodból. Nagyon, hogy legalább ezért nem kell vádolnod Magad. És ha tudnád még mennyivel nem. (De fogd be a pofád, mondom magamnak. Úgyse hiszel nekem.) A tényeknek sem, míg szembe nem vágnak. Természetes. Mennyivel inkább akarod Te olyannak látni, ha még én is... Aztán örültem a K. szempontjából. Nagy dolog, hogy így áll anyagilag. P.-t³⁰ kicsit sajnálom. Ne felejtse, itt is a másik fél is hibás. És ha nem is – felszarvazott férjnek lenni megalázó. És aztán K. ül a kocsiban, és P. a Babettán. A K. keresete is benne van? Hm, hát akkor nem kellett volna nyomorognia és eladni a ruhatárát, ha a tartásdíjból – mert kapta – és a saját keresetéből nem tudott megélni. Persze azért most nem lesz könnyű, mert az átírás és költözködés az nem kis pénz. De a vagyonnak adója van. Ez nem szimbólum, hanem kemény konkrétum. Minél többet kapott, annál magasabb az átírási százalék. Most küzdenie kell a jövőért.

Péter depressziója, úgy látszik, erősebb a többi év átlagánál. Nem akar Olaszországba utazni, „mert nincs értelme”. Ide se jön ki. Ül a szobájában, és próbálja tartani magát. Kéne vele valamit kezdenem. Emészti a lelkiismeret-furdalás is, ami marhaság. Elmondtam neki azt, amit neked megírtam. Mármost velem kapcsolatban. Veled nem vétett semmit. Különben is azt hiszem, csak rá volt kihegyezve az ellenállás[na]k ez a része, de más fiataloknak szólt.

Fogarassy Miki³¹ azt mondta, írt Neked hosszú levelet. Ő az *Öregeket*³² nagyon jónak tartja, a legjobb írásaid közzé számítja, a *Szenzuál*³³ tévedés[nek] – kíváncsi vagyok, mit írt és kíváncsi vagyok a Te véleményedre az egész Péter–Miklós ügygel kapcsolatban.

Miki hétvégén volt a lakásban. Végül is ragyogó ötletem támadt. A kicsi szobát adtam ki neki, annyit, amennyit fizet. Vagy semmiért. Nincs kedvem senkivel együtt lenni, hallgatni az ajtón át a lármáját, és kerülni vagy beszélgetni. Így mindenkinek mondhatom, hogy ki van adva, megvéd az invázió ellen, Zsuzsával. Egyedül vagyok. Hétfvégén én kint, ő bent. Használhat mindent. Használja is. Kéglínek. A személtárában konyakos és sörös üvegek. (Nem tudtam mi a csuda csörömpöl, amikor ürítem.) És a drága gombáimba a kamrában beleejtettek egy fej fokhagymát. Kibírták egymást. Semmi vész. Úgy látszik, berúgtak. Mármost a fokhagyma és a gombák bírták ki egymást. Miki, úgy látszik, kezd mindent előlről. Eszter élvezi, viszont.

²⁸ Nádas Péter

²⁹ Mészöly Miklós házasságon kívüli kapcsolatainak egyike. Lásd még Polcz Alaine *Magam világa* (Jelenkor, 2022) című kötetében az 1. számú levelet.

³⁰ K. férje.

³¹ Fogarassy Miklós (1939–2013) irodalomtörténész, kritikus, 1968 és 1973 között a Mészöly–Polcz házaspár Városmajor utcai lakásának albréleti szobájában lakott.

³² Lásd a 8. jegyzetet.

³³ Az elbeszélés *Utazás (szenuál följegyzések)* címmel jelent meg a *Jelenkor* 1974/7–8. számában, a *Szárnyas lovak* kötetében pedig *Szenvtelen följegyzések* címmel.

Képzeld csak bevezették, hogy a lomokat kirakják a házak elé és teherautón elviszik. Óriási, mikor egy ország lomjait látod. Több lakásberendezést össze lehetne állítani. És a háború nyomai... a kis kályhák, petróleum, szén, fa és egyéb fűtésre eszkaáltak, csövek és kopott lavórok, belét lógató díványok és micsoda székek. Micsoda utazókosarak és bőrdöök. Stelázsik, asztalok, öreg nádbútorok, amik már sehol sincsenek. Mi minden, ami valaha volt és használták. Persze serbli is. (Ezt a szót Erdélyben nem ismertem – és mennyi mindent még.) Ha rám gondolsz, vedd számításba, hogy én régebbi időből, másik világból jöttem. Ott másként éreznek és gondolkodnak, mint itt.

A hajamat azért vágattam le, mert más, modernebb akartam lenni. De nem sikerült. Egyrészt mert nem használt, másrészt mert rohamosan kezdett nőni. Úgy látszik, nem nekem engedelmeskedik. Erre megint levágattam. Mit gondolsz, mi történt? Féloldalra vágta a fodrász. Ilonka (takarító Ilonka) szerint olyan vagyok, mint a kacsa, amelyiknek egyik szárnyát levágták. A lányok visítanak, hogy többet ne engedjek vágni belőle. Inkább maradjon ferde.

Kint voltam pisilni, csak úgy a fűbe a rózsák alatt, ahogy szoktuk. Illatos az este és szólnak a csalogányok balról, jobbról a békák.

Délután körbejártam a szigetvéget. Szép volt. A hegyen át mentem a nagy Duna mentén végig, vissza az erdőn át a kis Duna mentén. Aztán visszavágtam a temetőkhöz. Vörös liliomot akartam hozni.

A verandát berendeztem. Lemostam a farönkről a meszet. Kész a fürdősarok. Nagyon szeretem itt. És ha tudnád, ha éreznéd, Kincsem, annyi hónap után nem kínoz a rosszulét. És enni is kezdek tudni, van néha étvágyam.

Voltak napok, amikor már az utazást is feladtam. Nem akartalak megijeszteni, de rosszabbul voltam, mint valaha. Egyik este mentőkkel akartak kórházba vinni. Alig tudtam elhárítani. Éreztem, ha bevisznek, több hónapig nem engednek ki. És nagyon rosszul viseltem volna. Igazam volt. Jobban lettem. Különben Csillag Marinak³⁴ köszönhetem, aki merte vállalni a felelőséget, hogy otthon maradhatok. Mert tudod, az orvosok, sokszor a felelőség elhárítása miatt, túllőnek a célon. És végül is nem lehet tudni pontosan, hogy milyen rohamom van.

No, mármost ez a berlini utadra is vonatkozik. Persze, hogy nem tudtam derűs levelet írni. De éppen azért, mert mérhetetlenül kívánom, hogy jó legyen, igyekeztem eltitkolni, illetve bagatellizálni és kivágni magam. Nagyon jó, hogy ott vagy. Még akkor is, amikor rosszul vagyok. Akkor sem akarom, hogy itt légy. Kincsem, nagyon bonyolult, vagy éppen nagyon egyszerű. Külön kell lennünk egy darabig. És tőlem függetlenül. Neked ez kell, és én már nagyon vártam. Sőt égieket, földieket megmozgattam.

Nem rosszallom, hanem örülök, hogy ott vagy. Amiben olvastál tisztán, az volt, hogy K. öröklakásának, autójának, teljes berendezésének örülök is, meg nem is. De ez lényegtelen. [kézirással folytatva:] Te mit szólsz hozzá? – az fontosabb!

3.

[1974. június eleje]

[Budapestről Berlinbe, írógéppel és kézirással]

Kincsem, 21-én írt leveled 25-én délelőtt itt volt a Városmajorban. Zuhogott az eső, sok mindent akartam intézni, így nem mentem ki. Kölyök Kutya is így talált otthon a másik, 18-án írt leveleddel. Egyébként az csak hétfőn, illetve kedden került volna kezembe.

³⁴ dr. Csillag Mária pszichológus.

Nem tudom, írtam-e, hogy Szederkényinek³⁵ azt válaszoltam, menjen a dupla számban, kommentár nélkül (A *Szenzuál*).³⁶ B. Miklós³⁷ is így jónak találja a megoldást.

Haldimann Éva hívott telefonon, és küldött meghívót. Visszament hozzá a neked feladott levele. Írj neki azonnal. Megadtam a címed, de azt írja, azzal is baj van. Nem tudja, mit kell javítani, nézte, de nem talált eltérést a szövegben. Ez még ideutazása előtt történt.

H. Jóska³⁸ és családja kis poklai most bomlanak fel előttem a terápiában. Nem akartam őket vállalni, de a lánya nagyon ragaszkodik. Erősebb kéne lennem. Szerdahelyi Editke is ide akar költözni. Bernáth Mártának³⁹ mondta. Szerencsére nem lehet engem megtalálni. Klinika hívhatatlan. Csak este otthon.

De most, hogy jobban vagyok, az se mindig. Képzeld, elmentem egyszer moziba. A *Menyegző*... eszembe jutott, hogy dicsérted. Még most is érzem az ízeit. (Muszáj lenne szórakoznom is.) Taxival mentem és egyedül, este. És kit találtam ott egyedül este? Ili Mártáját.⁴⁰ Alma meg a fa...

A prof.⁴¹ mindig kikerdez felőled. Akármekkora a rumli a klinikán, ezzel foglalkozik, részletesen, és mindig sokszor üdvözlöl.

Erzsiék⁴² őrvögenek és imádnak. Erzsi azt szeretné, ha Te nyitnád meg a kiállítását. Hogy elküldenéd, és valaki felolvassná. Mivelhogy igazában csak Te érted, meg ahogy írni tudsz. Szerinte jobb, ha nem Te olvasod fel, mert olyan a megjelenésed – és aztán jött a részletes leírás –, hogy mindenki azt bámulja, és nem tudnak a szövegre figyelni. – Mit szólna hozzá? Már mint a megnyitáshoz. Jancsó Márta azt mondja, a baleset úgy történt, hogy a barátnője meglátott Téged az uccán Orosziban, és kérte, hogy hívjon be a kocsiba, mert úgy csodál vagy imád, aztán ő nem tudta a kormányt megtartani. Első kézből mondta ezt nekem Barbara, a lengyel kultúrától. Hát Istenem... Csak az Isten nevét nem volna szabad egy olyan papírlapon leírni, ahol a Márta neve szerepel. Vagy mindenütt, mindenkivel, hiszen ott van, vele van. Milyen a kapcsolata a Sátánnal?

Orosziba, a szigetcsúcsba asztalokat és padokat meg szemétdödröket raktak. Szomorú. Különbösen szebb, mint valaha. Gazdag május, áradt a fény és az illat. (Ez múlt hét volt.) Rendbe tettem a verandát, ültettem őszirózsát, kötöztem a futóbabot és a hajnalkát. Gyomláltam a sziklakerteket. A sok májusi esőtől az idén minden dús. Viszont ezen a hétvégén olyan hideg volt, hogy itt Pesten a központival befűtöttek. A klinikán állandó a fűtés. Itt: Kati elköltözött, Zsuzsa is, Annának udvarlója van. A Szultán háza üres. Megcsinálták a teraszon a lefolyót és lebontották az állványokat. Döbbenetes. Az egész ház elhűlt. Ezért állványoztak és vonultak fel? Azt a kis kiugró csövet bevezették falon kívül a csatornába. De talán újból kezdik és folytatják, mert lépni nem lehet a sok holmitól.

Kóci kölykeit még nem találtuk meg. Gondosan rejtegeti, de velem nagyon kedves. Azt hiszem, Maris nénitől fél. Nincs jelentkező, de majd biztos lesz, csak így vadak lesznek a kismacsák.

Halászlé nem volt. Lajosék⁴³ se nagyon. Lajos rossz állapotban van. Péterék most költöztek ki. Szombaton indultak a teherautóval. Péter sincs valami kitűnően.

³⁵ Szederkényi Ervin (1934–1987) 1964-től haláláig a *Jelenkor* folyóirat főszerkesztője volt.

³⁶ Lásd 33. lábjegyzet.

³⁷ Béládi Miklós (1928–1983) irodalomtörténész, kritikus, a korszak egyik legjelentősebb irodalomtudósa.

³⁸ Hunyady József

³⁹ Bernáth (Radó) Márta (1935–1988), Polcz Alaine barátnője, ő gépelte mások mellett Mészöly, Nádás Péter és Esterházy Péter kéziratait, valamint számos szamizdatot is.

⁴⁰ Némethy Tihamérné Polcz Ilona (1921–1972), Polcz Alaine nővére és lánya, Némethy Márta (1948).

⁴¹ Kerpel-Fronius Ödön

⁴² Schaár Erzsébet és Vilt Tibor

⁴³ Sváby Lajos (1934–2020) festőművész, aki szintén Kisorozsiban bérelt, később vásárolt házat.

Na, most várj egy kicsit, telefonálok Rudiéknak...⁴⁴ Megvolt: Éva vette fel. Ő persze – jól van. Baba jövő hónapban. Rudi állásba ment. Tauruszt csinál. Műszaki értelmező szótár, kompjuterrel. Imádja. Boldog velem, és nem ír. 17.000 német szakkifejezést dolgoz fel. Az ujjai végén kezd egy kicsit érezni. A lapokra válaszoltak. A Peti címét írták meg. Mondtam, Pecke⁴⁵ kell. Nem tudják – megszerzik.

Most telefonálok Levendéléknek⁴⁶ Juliék címe után: megvolt. A Városmajor 52-be írj. Naponta lejárnak a posta után, mivel ott fenn még nem nagyon jár posta. Ir. szám a miénk. (1122)

Pertorini⁴⁷ jobban van. A könyvvel nagyon gyötrődöm. Olyan rövid a hétvége. Utazás, rend, hajmosás, alvás, séta, templom. A macskák, a virágok. Hétköznap a haldoklók. Nem is tudom, mitől gazdag még így is az életem. Tulajdonképpen végtelenül leszűkült, beszűkült. Néha egy villanásnyi időben muzsika. Míg mosdom, míg reggelizek vagy mosok. Írás közben hétvégén.

Ettől a mozitól egészen elkápráztam. De míg hazavergődtem Budára, fél tizenkettő volt. De így is felfrissített.

F. Miklós megjelent. Örült, hogy itt talált. De a csomagot, amit hozott, ital stb., nem vette igénybe. Nem is aludt itt. Másnap, kégli helyett, megjelent a gyermekkel. Gondolom, tiszteletemre váltott. Hagytam. Hiszen elmondtam, hogy azért nem adom ki, hogy csendet és magányt kívánok. Nem kívánta, hogy a gyermekkel foglalkozzam – éppen írtam. Nagyon szeretek egyedül lenni. Pont ma egy éve volt a baleset, és aztán következtek a pokol mélyebb bugyrai. Néha eszembe jut egy-egy részlet az elmúlt évből, és mint a régi gramofonlemezekon mikor a tű elakadt, jár körbe a gondolat, és múlnak az órák, és nem tudok aludni. Álom: ugyanaz más fekvésben. Ébredés. Megnyomták a gombot: ugyanaz. Egy-egy mondatoddal gyógyítasz. Lassan múlik, minden. Túlkerülök rajta. Szeretném, ha megértenél. Nincs bennem harag. Nem ítélek el senkit. Csak sok mindent nem értek. Egyszerűen képtelen vagyok megérteni, hogy volt lehetséges. A másik. Te nem láttál soha, mikor egy furcsa hatalom szállott meg, olyan erő, ami tülemelkedik rajtam. Érzem, hogy magamtól is idegen, és nem vagyok ura. Így ugrottam egy lovas csapat elé, és megállítottam, így fogtam be a tenyeremmel a géppisztoly csövét, és nem lőttek, és így fordultam meg, mikor háttal falhoz állítottak, hogy föbe lőjenek... Most megint éreztem ezt. Egy fölém növekvő tiltakozást, nem megismételni. Nagyon küzdöttem ellene. És aztán megadtam magam. Most altató nélkül alszom. De attól félek, noha azt kellene tennem, de ezt a játszmat nem fogom tudni megismételni. Nem tudom, hogy gyengeség, önzés vagy önvédelem. Az vigasztal, hogy számodra sem járható út.

A román szerződés „könyv formára” szól. Már Általad aláírt példány. Szíves megőrzésre jött a finn szerződés. A román „kéresemre”.

Várom, mit írsz a tárgyakról...

A pontos diagnózist kéred. Hát az nem olyan egyszerű. A lényegesebbeket megírom. Várj, kell a zárójelentés: megvan.

Colitis et sigmoiditis. Adhesiones. Hyperthyreosis. Pancreatitis chr. Poliartitits atyp. chron. Periarthritis humeroscapularis I. s. (Itt egy meszes csomó, ez fáj olyan kutyamód.) Spondylosis, dyskopathia. Csípőízületben arthrosis. Intermittáló arterio vertebrális insufficiencia, a VIII. agyideg, ramus vestibuláris sérülése. Bronchectázia, Emphysema grad. III. Ezenkívül van nőgyógyászati lelet és valami kisebb zavar a szívemmel. (Colira jelenleg negatív vagyok.) Értágítót szedek évek óta: Complamin Retard. Methotyrin 7 hónapja, de minduntalan leesik a fehérvérsejtszámom 4.000 alá. Abba kell hagyni. (Ezt a

⁴⁴ Ungváry Rudolf (1936) író és felesége Monspart Éva (1944–2022) újságíró.

⁴⁵ Hans-Henning Paetzke (1943) író, műfordító, szerkesztő.

⁴⁶ Levendél László (1920–1994) pulmonológus és felesége, dr. Lakatos Mária.

⁴⁷ dr. Pertorini Rezső (1927–1980) neurológus, pszichiáter. Polcz Alaine-nel közösen írt könyvük *Orvosi pszichológia a gyakorlatban* címmel 1976-ban látott napvilágot.

pajzsmirigyre kapom. Azért írom, hogy mit mire, mert az itteni gyógyszereket lehet, hogy nem ismerik.) A pancreatitisre antibioticumot majd és közben Cotazyn fortét kaptam. Az onkológián Androralt, majd Syntesrynt adtak. Emlékszel, 12 féle gyógyszert adtak egyszerre, de azok közül sok lényegtelen, fájdalomcsillapító, reumaellenes szer, meg mint például az Elenium, nyugtató, nem érdemes felsorolni.

Hát ezen röhögni kell. Eddig csak a fontosabbakat írtam a diagnózisok közül. Van még egy és más, de azok tényleg nem fontosak, mint például aranyér. Valahogy szégyellem magam. És rossz a gondolat, hogy ezt Te valakinek megmutatod, és az azt gondolja, hogy ez a halom a feleséged. Azonkívül nem szabad túl komolyan venni, mert akkor le-százalékoltathatom magam, mert azt hiszem, hogy beteg vagyok.

Kértem, hogy küldjék neked rendszeresen a *Jelenkort*, mert nem tudom megtalálni. A többi folyóiratot megkaptad? Az *Ariont*? A postádat? Már kétszer menesztettem. Kalász a két kéziratot levelet? Könyvet Te a madarak életéről? (Marcus Aur.[elius] fog megjelenni, kértem Mikit, küldje el neked.)

Másnap reggel. Fél nyolc telefon: Miskó⁴⁸ felesége. Eszter, talán írtam, hozzáment egy idősebb orvoshoz, még az OTKI-ban mesélte, hogy készülődnek az esküvőre, de akkor már vele élt. Most zúrólnak, Eszter idegosztályon Juhásznéknél,⁴⁹ kint a Hárshegyen. De nincs megelégedve a pszichoterápiával. Velem akar találkozni. Nagyon kínos. Egyrészt az idő – de hát ezt meg kell szokni... Ennél fontosabb az orvosi etika. Mondtam, hogy csak mint barát jöhet hozzám. (De hol a határ?)

Én is úgy élem meg, írom, írom a levelet, és nem írtam semmit. Ez tényközlő részekkel teli. Az csak egy felületes síkon érdekes. De még ott is. Hát magányban a munkának élek, vagy mozgok is? Utolsó tíz nap: egy mozi, Vikár Gyuri,⁵⁰ míg az orvosnál soromra vártam a Pasaréten, egy este Erzsikeknél – úgy érzem, jövök-megyek. Meg Drahos volt itt. (Várzseggy Márta férje az új asszonnyal.) Ezt meg is akartam írni: tudod, Márta apja fejlődésben halt meg. Mert kiment egy sebesült után az uccára, és eltalálták. Márta anyja egy hétig hurcolta szánkón. Ha nincs a háború, talán megmentik.

[a lapszálon kézírással:] A *Pontos történetek*⁵¹ a legsajátabban a Tiéd. A nyersanyagot adtam, az agyagot, amit formáltál, és előhívtad a lényegét. Bennem is teremtesz egy más, ismeretlen vízaknát.

4.

[1974.] június 30.

[Budapestről Berlinbe, írógéppel és kézírással]

Kincsem, Miklós,

Kisoroszi – süt a nap és néha fúj és néha esik. Óránként változik. Nehéz az ember szervezetének. A növények egy része jól túri. Annyi a virág, a rózsza, a lilium, a hárs, a szekfű, floxia, köröm- és fátyolvirág, margaréta, pipacs- és búzavirág rétek – hogy már kezd terhes lenni. Furcsa. Sohase hittem volna, hogy a virágokból elég lehet.

⁴⁸ Miskovits Gusztáv (1919–1996) tüdőgyógyász, egyetemi tanár.

⁴⁹ dr. Juhász Pál (1916–1984) neurológus, pszichiáter.

⁵⁰ dr. Vikár György (1926–2003) pszichoanalitikus, Polcz Alaine régi barátja.

⁵¹ Mészöly *Pontos történetek, útközben* című regénye (Magvető, 1970), melyet két további kiadásban is bővített, a felesége magnóra mondott történeteiből született. Polcz Alaine *Karácsonyi utazás* című könyvében ír erről a közös munkáról (Jelenkor, 2002).

Tegnap kivonult Rózsika leendő családja. Nem építik át a sufnit, sem emeletet nem húznak, hanem csináltak egy szép budit. Hátra a szemétdomb mellé. (Napraforgót ültetünk eléje, és odahajlik egy szilfa is.) Aztán megebédeltek és megbeszélték az esküvőt. Aug. 3. Szentendrén, vendéglőben. Nászút helyett idejönnek. A konyhában fognak lakni, egy függönnyel eltakarva az ágyrészüket. Maris néni kétségbeesett, hogy mi lesz ebből, és meghatott. Nem tud enni, mert eperohamai vannak. A fiatalok szeretik egymást, veszednek néha és azt hiszik, hogy ez megoldja az életüket. Nem tudják, hogy összekuszálja.

Péter utolsó percben jött ki, mert fájt nagyon a keze. Szerinte ideggyulladás. Mondtam, egy pár órára ettől még kijöhet, hogy megünnepeljük, azt válaszolta, hogy végre hétvégén egyedül lehet, és szeretné kihasználni. – Magda⁵² építi az egyszemélyes vikkendházat, ami télen nem fűthető. És vet és öntöz, és nem terem semmi, mert homokos odafent, déli lejtő, minden kisül. De a táj álomi. Tudod, jártunk ezeken az elhagyott, kipusztult szőlőjű dombtetőkön. Az akácerdő alatt. És hozzá épült mellettük három kis faház, ahol beszélgetnek, rádióznak. Péternek lármaiszonya van. És egyáltalában minden iszonya. (Egyik este volt nálam, vacsoráztunk, muzsikáltunk.) Nem beszélék vele többet semmi konkrét dologt.

A szőlőlugas már a verandán, és minden futóka önti a virágait. Átkúsztak azon a rácsfalra, amit Pétertől kaptunk, és belül is nyílnak. Tettem el málnát, epret, most készül a zölddió, nagyon finom piszke- és málnaszörp. A konyha gyönyörű. Kisebb szépítésetek vittem véghez. Az alap maradt.

Zsuzsi néni:⁵³ kivágom a diófát, a mandulafát. Mindet. A sok cseresznyét a disznók ették meg, mert nem volt, aki leszedje. Nekem már nincs erőm felmászni, és amit bottal leverek, az már csak disznónak jó. Két kosár málnát is eljűk borítottam, mert kezdett szőrösödni. Senkinek nem kell. Mert konzervet vesznek a boltban. Ki főz ma már, üvegbe? (Én, na erre küldött egy kosárral, hogy főzzem be. Kész...) A virágai virulnak. Csupa virág minden. A „golgota” virágot eldugta, mert mindenki csak kért belőle hajtást, és úgy nem lesz igazi golgota. Itt van a kút mögött, nézze csak meg... (Valóban olyan, mint egy töviskorona.) És nézze a libákat, azok a kis sárga pelyhesek, most ekkorák. (Szép fehér libák, körülöttünk legelnek és piszkítanak, egy fatörzsön ülünk.) Mit gondol, ez mi volt? Egy nagy viruló mandulafa, de kivágattam. A gyermekek nem jönnek, ki szed ma mandulát? Én nem tudom megrágni. Még ha küldhettem volna belőle az urának, megtartottam volna. Aztán az egyik liba megbetegedett. Az... az... ott... nézze csak, aranyos, amelyiknek egy fekete folt van a fején. Hát nagyon megijedtem, mert tavaly 17 dögölt meg... és adtam abból a gyógyszerből, amit magától kaptam, édes lelkem, tudja, a kicsi sárgát... (Elenium) és hát nem azonnal meggyógyult tőle? Nemcsak hogy meggyógyult, hanem olyan vidám lett. És most már a máját, azért, mert magától gyógyult meg, elteszem, és búcsúkor – mit itt olyan buták az emberek, azt hiszik, búcsúkor libát kell enni... –, szóval a mája a magáé, aranyos lelkem, mert ezt a libát magának köszönhetem.

Ezek után adtam Maris néninek is Eleniumot, hogy jobban bírja a Rózsika esküvőjét. És én is újból szedem.

Tituék,⁵⁴ teljes család elindultak Erdélybe. Még azelőtt beszaladt és elmondta, hogy mit prédikált. Ági terhes és boldog, Vera lánya lakást kapott.

Svábyék jól vannak. Nagyon várnak. Messzinek találják, míg jössz. Lajos kibújt a háromnegyed éves kátyúból és kezd dolgozni. Még nem meri megmutatni. Most kezd közelebb kerülni hozzám, noha Kati bevallotta, hogy bizalmasan velem szokta közölni a bánatait. [olvashatatlan]

Szerdahelyi Editke volt kint. Végre kapott lakást. Félkomfort, de nagyon boldog, meg kellett ígérnem, hogy elmegyek hozzá. És újból imád, ami nagyon rossz jel. Ingyen akar bejárni hozzám dolgozni. Segíteni a retrospectív vizsgálatok feldolgozásában. (Államvizs-

⁵² Salamon Magda (1931) újságíró, Nádas Péter felesége.

⁵³ Sággy Zsuzsanna kisoroszi szomszéd.

⁵⁴ Tóth József (1922–1981) kisoroszi református lelkész és családja.

gázott szociológiából, és szerinte jobban tudok rajta segíteni, mint az analízis, amit hat éve csinál Hidasnál. El ne hidd.)

Ezen a héten Pécsre szállunk ki Piroskával, aki nagyon megrendesedett, pszichoterápiára küldtem és ultimátumot adtam. Úgy nem lehetett együtt dolgozni. Gyógyszerelik is. Hízott is valamennyit. Túl van a válóperén. De egy lakásban a volt férjrel és az új szeretővel. Néhány pofon és verekedés. A pofont a férj adta, aki csalta rendszeresen. Ez csak természetes. Bernáth Mártát próbálom talpra állítani. Erről jut eszembe. Sedlay végül is nem javította meg egészen a magnót. Többet hozzá nem viszem, mert így nincs értelme. A Philips is elromlott, megcsinálta a Kölyök Kutya szerelme. A szombathelyi kiszállítás megrázóan szép és jó anyagát felvettük. Márta kezdte legépelni, és nem ment. A klinikán hívott telefonon, nem megy, mit csináljon? Beteg volt nálam. „Állj le, majd gondolkodom”, mondtam, és kiborultam. Mert ez már tényleg sok magnóproblémából. Szerinte nem érződött semmi a hangomon. Egy óra múlva bejelentettem Schulernek,⁵⁵ és a gazdaságiban, hogy másnap nem szállok ki, ha nem lesz megfelelő magnó. És most kapaszkodj meg: délire Magyarország legjobb táskamagnója, egy 6.600 forintot érő, japán kétkazettás magnó és hét kazetta állt az asztalomon. (Az orvosok szerint csoda történt.) No, de az élet nem ilyen egyszerű. Ez a magnó mindent tud, csak én nem merem kezelni. Közben rádió is és beépített mikrofon is van, és külső is, meg mit tudom én. Rábíztam Piroskára, és ő felel érte.

Pécs után benézek Anyádhhoz. Ezért külön elvállaltam az ottani ideggondozó és egy másik intézmény látogatását. (De közben Kardos⁵⁶ vár, rohanok vissza, azonnal adott időpontot, csütörtök, nem jó, hétfő – nem mondtam le.)

Vajda Julika, Tibor, Erzszi állítanak ki. Még egyiket sem láttam. Nehéz is lesz. Székesfehérvár, Tihany. Erzszi kiállítására írt Pilinszky-versekről telefonon, azt hiszem, beszámoltam. Nagyon szépek. Hirtelen megéreztem, milyen lehetetlenül élek: a művészet, ami hirtelen önmagad fölé emel, fél kilométer magasról nézel vissza önmagadra. Haldoklók és betegek... az hova visz?

Mi, akik haldoklókkal dolgozunk, mindnyájan betegek vagyunk – mondta Szombathelyen a vezető orvos. „Krónikusan betegek, és csak így tudjuk ezt elviselni.”

De vajon hogy visel el minket a környezetünk? Beszélni nem szabad, sem szomorúnak lenni? Mit kezdhet az *[a lap alján megszakad a gépelt szöveg]*

Elég. Talán művészet? Néha élvezni? Vikár Gyuri szerint az, hogy megírom, már elaborálás. (Természetesen nem vittem sehova.)

A hajamat a fodrász, akaratom ellenére, teljesen rövidre vágta. Sejtellem sincs, hogy milyen. Hogy csinálta? „Asszonyom, ön ne szóljon bele, én nem alkalmazott, hanem mester vagyok, olyan frizurát csinállok, ami szerintem az ön személyiségének megfelel. A hölgyek nem tudják, mit rendelnek. Nálam nem lehet rendelni!”

Tulajdonképpen igazi örömet ezekben a napokban a Tőled kapott holmik nyújtottak. A farmer ragyogó lett. A hosszú szoknya fölségesen áll és finom. A derekát kellett bevenni csak. A sárga pulcsinak pont ilyen szűknek kell lenni, mert ez a divat. Én a kéket szerettem nagyon. Csak a kórházi ruhával van baj. Pillanatok alatt átalakították, és viseltem. A lányok el voltak ragadtatva. Megegyeztünk, hogy levetetjük a szabásmintát, és majd mindenki csinálta, ha kapunk anyagot. De két idegen kishővéren kívül senki nem szólt. Mintha nem is látnák. Mire megkérdeztem a gazdasági vezetőt, hogy van-e jogom viselni? „Természetesen, azt visel, amit akar, ha megfelel az egészségügyi követelményeknek. Megfelel! De barátilag azt javaslom, ne viselje. Túlságosan csinos benne. A nők irigylik és fújják, a férfiak nem mernek szólni.” Levetettem.

⁵⁵ dr. Schuler Dezső (1927) gyermekgyógyász, onkológus, a II. számú gyermekklinika orvosa.

⁵⁶ Kardos György (1918–1985) a Magvető Kiadó igazgatója volt 1961-től haláláig.

Egy gyönyörű Vilt-plakátot kaptam, odatettem a gázóra elé – azt úgyis mindig függönnyel akartad takarni. Kemény, szépen áll előtte és fedi. Ha lehet, küldöm a nagyon szép katalógust is. Erzsé most készül. Dühöng, szervez.

Spanyolországba nem megyek. Racionális okokból azért, mert az útiköltség mindent egybevetve 10.000 forint körül jár. Ezért csak úgy érdemes menni, ha az ember megnézi Spanyolországot. Hogy ott üljek egy helyben, marhaság. Sokkal olcsóbban ülhetek a Fekete-tenger partján, ha pihenni akarok. Ugyanezt javaslom Neked. Ha elutazol Barcelonáig, nézd meg az országot, és hagyj el olyan utakat, amik közelebb vannak, és ahova akármikor mehetsz barátokhoz, szállodába, útban eső útban, mikor utazol Európában. Egyedül nem utazhatom, mert nem vagyok elég egészséges. Ibusz út sem rám szabott, és ahogy Te utálod, én is – még, ha erősebb is lennék. Veled sem kívánok menni, csak akkor, ha örömmel és tiszta szívből jössz, ha kedves vagy az úton és baráti. Voltak olyan pillanatok, amikor azt hittem, hogy a berlini találkozást én rontottam el. Nem, fanyalogva fogadtál, húztad az odaérkezésem. Itt küldöm megelőző leveled és lapod. Ez nem örömteli hívás. Semmiféle hívás. Mikor elmentél, azzal hagytál itt egy papírt, hogy mikor indulnak és érkeznek vonatok, bármelyik hétvégén mehetek repülővel. Aztán egy negyed év kellett néhány nap híján, hogy megszervezhess egy találkozást. Nem kellett volna mennem. Nem tudom, hogy Benned mi változott így meg közben, de megváltozott. Hogy múlt ez, vagy hosszantartó? – az adott helyzetben, amit várhatok Tőled, ahogy tervezed az életet, ha visszajössz, nem vagyok elég erős elviselni így egy utat. Mert jól van, hogy a lehetetlennel határozt kívánsz tőlem, de akkor bizonyítsd is, hogy rám is szükséged van és ne ellenbizonyíts.

Különb, ahogy az utolsó percekben mondtam Neked, nálam az idő nem számít. Ebben az évben lesz egy negyed évszázada, hogy az időt, az életem értelmét, a napok múlását Te szabta meg. Igazán nyugodtan várhatok két-három évig. De nem vállalom, hogy a mindennapjainkat ilyen kelleetlen találkozások megmérgezzék. Ha velem akarsz utazni Spanyolországba, akkor sem kiadó, sem munka nem jöhet közbe. Ahogy a munka két éven keresztül nem zavart, amikor K.-val akartál utazni – pedig milyen jól dolgoztál Pozsony előtt –, hát úgy elvárom én, hogy ne zavarjon épp akkor, amikor velem akarsz utazni.

Különb van tervem, hogy mit csináljak, és ha azt valóra váltottam, megpróbálok elutazni az én Spanyolországomba, ha van *[a szöveg félbemarad]*

[kézírással folytatva:] Minden áldott nap várom a postát. Mindez nem harag, de ha akarod, az – az is, nem is. Küzdök még, hogy jobb legyen. Nem akarom lezárni azt, ami [olvashatatlan] van rossz találkozókkal. Valahogy jó lenne kilépni ebből. Kellene nyitni. Én nyitnék, ha tudnék. Mindenre kész vagyok, kivéve a rossz együttléte. [olvashatatlan]

De már dolgozom. Nemcsak a klinika [olvashatatlan] nem készül, [olvashatatlan]. De már nevetek rajta.

[olvashatatlan]

Ölel Alaine

Hogy dolgozol – felszabadulás. Más nem számít!